

ומה"ט תמוהים לי ד' הרשב"א בסוגיין אשר הוכיח דנאמנת להתיר עצמה בברי ממה דאנוסה מותרת ול"ח דילמא אמרה שנאנסה ואינה אלא רוצה שאין אונס ורצון אלא אחר כוונת הלב עיי"ש²⁴⁹ והדברים מתמיהים דכיון דחזי' מעשה האונס אשר דיו כסיבה שתהיה הזנות, מהכ"ת לחדש לה בעלמא רצון לעבירה, אטו סתם אשה חשודה שרוצה בעבירה, ורק אילו ענין יצרא אלבשה היה דינו כרצון לאוסרה על בעלה היתה נאסרת ע"י שחשודה היא בזה כמבואר לקמן נא: כיון שהוא באמת דבר שקשה לעמוד נגדו דהא קיימי' דדייני' לה כאונס, אבל השתא דדינא הוא דבעי' רצון מתחלה לעבירה למה תחשד בכך בלא שום ריעותא, ואמנם אם באמת הדברים מוכרחים מד' הרשב"א כי אז בטלה דעתינו ובטלו דברינו כאן בענין הס"ס, אלא שחומר הענין מונע ממנו להחליט שכך מבואר מד' הרשב"א ואולי יש ישוב אחר לדבריו ואנחנו לא נדע²⁵⁰.

מקום שאנסה, ועכ"פ הוא נורה מסוימת במעשה אשר אף אותה איננו רואים צפ"פ עצמו וממילא יש להסתפק כבר אחת נורה מעשה או אחת חידוש מעשה היה שם אונס או רצון, או דהער הקול והרוב רצון הנזכר על ידו מחדש הסתפקות בזה [חזק יעמוד נגד החזקת נדקות], ומספק זה הרי אינו שייך לספק קטנה וגדולה אשר שם אין הספק אלא מחמת אפשרויות המעשה בשני הזמנים, ממילא ע"כ הו' להו' מרי ספיקי, שא"ל לנו להסתפק בעלמא שמה הייתה דעת שלימה, שאיננו רשאים בהסתפקות זו כשם שאיננו רשאים לקבוע הסתפקות שמה דיני סוטה עליה וזדונונו בזה שאנו רשאים מרי ספיקי אית לן, וע"כ לכאורה דאף היכא דסיבת ההסתפקות בהפקעת המהכ"ת חלוקה בשני הספיקות עדיין י"ל בזה שם אונס חד הוא, דמיון דכפועל פקע לנו המהכ"ת שוב כל האפשרויות חשיבי כמסופקות בעצמם שמה היו והננו יכולים להסתפק מיד בנורה דעת שלימה, ול"ד לספק על ספק נגע דהחם אין הפקעה למהכ"ת דעל מנד עצם המעשה אלא דידיעתו אף האפשרות דעל ע"י שהיה קרוב לשם ושכחמו היכן היה עד כדי שהוא חושש בכניסה וכיו"צ היא המספקת עליו, וממילא הספק מחייב לענין המספק עליו, ואם הכניסה נחשבת אלא לספק נפרד מההגעה לקבר הו"ל מרי ספיקי, משא"כ בנ"ד שהחידוש מעשה מסתפק לנו מחמת הידיעה בחידוש מעשה בממ"נ, נחשד כבר כספק מז"ע, [וכן החזקת נדקות דבטילה ע"י שידענו שהיא סותרת לרוב כאינה קיימת כלל דמיא וא"ל לחזקת הסתפקות נפרדת עליה].

והא דל"א הי' בשם סוטה חד הוא, היינו מפני דשם הסוטה שנראהו כחד אינו שם במעשה אלא בזה אחר המעשה, חו' אינה נורה הסתפקות אף לאחר אבדן המהכ"ת, דלא המהכ"ת מונע ההסתפקות אלא שאין כל פירוש להסתפקות ממין זה שמה היא כו"כ (כאשר אין זה ספק מערובת) בלא שנסתפק מחלה באפשרויות המעשים המביאים אותה לידי כך, שאין סוטה אלא ע"י מעשים מסוימים, וע"כ ההסתפקות היא במעשים, וזהם לא ראו המוס' שם אחד לומר שעשתה מעשה זנות האוסר, דאין זה אלא כמי שכלל שני ענינים בחיבה אחת שכ"ל חלוק בשמו בחלקי המעשה, משא"כ ענין דעת שלימה חשבוהו כשם אחד במעשה עצמו²⁵¹.

ב

שורש גדול באזהרות שבתורה ובספיקותיהם

עד הנה הארכנו בדברים פשוטים אשר הם נכונים בעצמם, ואם לא נוכחם לזה במקום הזה עדיין צמיו"צ נוכחם להבין קן²⁵² אלא לאמרו של דבר בנ"ד יראה דל"ש כלל לדון שם ספק שמה חזקת סוטה עליה, כי כל עוד שמעשים המביאים לידי

²⁴⁹ ובהא ע"כ מודה ר"י דנאמנת בברי, ועי' מש"כ בזה בסוס"י י' ובהערה 310.

²⁵⁰ ושמעתי מחכ"א דיתכן דכעין סברת יצרא אלבשה האמור אחר תחלת הביאה שייך לחוש אף לפני, ואין דינו כאונס, ומ"מ אשה חשודה בכך על אף דאית לה חזקת צדקות, (ומצאנו כיו"ב ברועים החשודים על גזילה ונפסלים לעדות וכל אדם כשר שנעשה רועה נחשד מיד ונפסל על אף דלא חזי' ליה ריעותא), ואי נימא הכי עדיין דברינו בענין הס"ס קיימים, כי חלות ספק זה שהוא מחמת סברת יצרא אלבשה אינו נחשב מספק אלא על ענין הרצון השווה בקטנה וגדולה, ואין כאן הכשר הסתפקות בעלמא שמה היה המעשה ברצון אלא ע"י סברת יצרא אלבשה ועדיין צריך לברר שנותיה.

אלא שעיקר הענין אינו ברור לי שיחדש הרשב"א ריעותא זו מנפשיה בפשיטות ולא יעורר ע"י ולא יודיענו שכ"ה הסברא.

²⁵¹ וכן בעובדא דכלי עכו"ם אין ההסתפקות שמה יש בכלי איזה בליעה בלא שנסתפק מחלה שמה הכניס העכו"ם בליעה זו בבישולו, ועל הבישול שאנו מסתפקים יש בו שני אפשרויות, בישול בזמן מסוים, ותבשיל מסוים, ושפיר אהני בזה מה דחד מתיר טפי מחבירה.

²⁵² כגון בההיא דשני שעירים וכלי עכו"ם הנ"ל בהערה 245.

תורת סוטה חנו דניס שלא צא לירוף הספיקות ליד הכרעת איסור שוב אין עליה תורת סוטה למסתפק זה וצמח יסתפק עוד. וד"ו שורש גדול בכל עניני הספיקות שבתורה, ותצינהו ע"י שתצין שדיני התורה שכולם דינים מלווים לגברא אין להם משמעות וקיום בלא שיקימו בלחמם הנהגת הדין למלווה בהם, ממילא מי שירצה להסתפק אם יש כאן דין מקיים הרי הוא כבא להסתפק אם הדבר ודאי או לא, כי כל משמעות הדין והאזהרה שממנה הוא צריך להשמר היא האזהרה הקיימת לו לפי הנהגת דינו, והם חלים לפי מלכו צדיעת גורמי האיסור, שאם גורם האיסור ספק אללו הרי הוא מלכ ספק איסור בלכד לכל פרטיו, דענין האזהרה הוא ציווי להמנע מגורם איסור זה, והאינו יודע אינו מלווה, והמסופק מלווה כפי ספיקו, ולא באזהרה שצפועל בלכד הדברים אמורים, אלא בעיקרם של חלות הדינים חנו עסוקים שהם תלויים במלווה בהם, וכפי אשר הגיעה לו ידיעתו בהם²⁵³ וכפי שתחשז המליחות כלפיו²⁵⁴.

תורת סוטה חנו דניס שלא צא לירוף הספיקות ליד הכרעת איסור שוב אין עליה תורת סוטה למסתפק זה וצמח יסתפק עוד. וד"ו שורש גדול בכל עניני הספיקות שבתורה, ותצינהו ע"י שתצין שדיני התורה שכולם דינים מלווים לגברא אין להם משמעות וקיום בלא שיקימו בלחמם הנהגת הדין למלווה בהם, ממילא מי שירצה להסתפק אם יש כאן דין מקיים הרי הוא כבא להסתפק אם הדבר ודאי או לא, כי כל משמעות הדין והאזהרה שממנה הוא צריך להשמר היא האזהרה הקיימת לו לפי הנהגת דינו, והם חלים לפי מלכו צדיעת גורמי האיסור, שאם גורם האיסור ספק אללו הרי הוא מלכ ספק איסור בלכד לכל פרטיו, דענין האזהרה הוא ציווי להמנע מגורם איסור זה, והאינו יודע אינו מלווה, והמסופק מלווה כפי ספיקו, ולא באזהרה שצפועל בלכד הדברים אמורים, אלא בעיקרם של חלות הדינים חנו עסוקים שהם תלויים במלווה בהם, וכפי אשר הגיעה לו ידיעתו בהם²⁵³ וכפי שתחשז המליחות כלפיו²⁵⁴.

²⁵³ בתוספתא דנגעים רפ"ה הובאת בר"ש שם פ"א מ"ב צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זב"ז רשב"י אומר משום ר"ש הואיל וספק נגעים להקל מחצה למחצה טהור, והדברים צ"ב. וידיעתו כי נוכל לבאר דכל מע"מ הו"ל ספק מפני דא"א לצמצם, ונימא דס"ל להאי תנא דאף בידי אדם א"א לצמצם, אבל זה דרך עקשות בכוונת התוספתא, וכ"ש לש"י ה"ר שמע"י בתוס' בעירובין ו. דכל כה"ג הו"ל כס"ס ספק מע"מ ספק רוב, וממילא עלינו לדון תחלה מה דין מע"מ בדקדוק].

אבל הענין מבואר דמצב ספק הוא מצב שלמסתפק הצדדים שקולים וההנהגה בזה נקבעת לא לפי פחדים וחששות אלא לפי הראוי להתייחס במצב שקול לעניני טומאת הנגעים, ולענין זה דימה האי תנא בגד שהוא מע"מ, שעל ההתייחסות השקולה בהנהגת הנגעים בבגד זה אנו דנים, וענין ההתייחסות השקולה הוא הענין שדומה לו בספק, (ואין זה כגו"ש בעלמא, אלא יש כאן דבר אמיתי בעומק העיון למשכיל בו היטב, והמצע קצר מלהרחיב בביאורו).

והנך רואה שצדדי הספיקות קובעים בעיקרי הדינים, ואין ההסתפקות שם במוזהר לנו, אלא בעצם ההטמאות, שהיא קובעת דיני הטומאה למסתפק כקביעת דיני הטומאה בבגד שהוא מע"מ.

²⁵⁴ וזה שורש כמה דינים תמוהים לכאורה בעניני ביטול ברוב אכמ"ל.

²⁵⁵ זמינה גופא מוכרח כן, דכיון שמשמעות אזהרה א"א לה שתתלה במה דגליא כלפי שמיא, א"כ מי שדינו להיות ודאי והזהר ע"כ שהאזהרה מוחלטת אצלו בכל גווני.

²⁵⁶ זרק בהעדר גופו של איסור אין נענשין, דהעונש שייך לגופו של איסור, וכאשר הכריח הגרש"ש שם ממה דלד' הרמב"ם נמי נענשין על הספק כאשר נתברר שנכשל אף דלית ליה אזהרה כלל.

²⁵⁷ ויש איסור שענינו נתלה בגופו, ויש שענינו נתלה בעשיית הגברא, וחילוקים אלו מחלקים הענינים והשמותין

ההמנעות מחמת ספיקו, ושייך שנבין שבכלל דיני התורה ההמנעות במצב הסתפקות ושהיה גופו של איסור לבעל הספק, ובוה נחלקו רבותינו אם ניתן הענין מה"ת, ואמנם אף אם ניתן ענין זה אין בו עבירה אלא עה"צ שנכשל, כי אין האזהרה פקודת עשייה בפועל שנאמר שעבר עליה בודאי אלא היא הטלת הענין עליו, והענין שראה הגרש"ש בגופו של איסור בשי' הרמב"ם אין זו שיטתו אלא שי' החולקים עליו, ואילו לדעת הרמב"ם אין תורת המנעות למסופק ואין המנעותו במצב ספק בכלל ההמנעות שנתחייבו בה, וממילא במצב ספק כליכא איסור דמיא, אולם כלפי כל היודע וכן הוא לכשיודע לו ידון כעבר עבירה ממש, שהרי כל מה שמנע ממנו תורת האיסור יום אתמול ל"ה מפני העדר סיבת דיני ההמנעות אלא מפני של"ש להחיל דיני המנעות למי שא"י בהם וידיעת ספק א"א לה שתחייב יותר מהמנעות ע"צ ספק וחיובים כאלו ליתנייהו לדעת הרמב"ם, ממילא למה שנוגע עתה אם עבר עבירה למפרע או לא והיינו לדיני ההנהגה השייכים עתה שבהם נאמר שמי שיש עליו אכילת חלב דינו בקרבן שייך בו עתה דין זה בידיעתו שיש עליו אכילת חלב²⁶⁰, וכן לענין עונשין אם כנים ד' הגרש"ש שנענש להרמב"ם אף במקום שלא הוזרה על הספק הרי דהעונש א"צ אזהרה עשייה, והגרש"ש בקש להמתיק הענין במה שעשה נגד רצון רחמנא, ואנו שלא זכינו לדעת רצונו ב"ה אלא ממה שהזהירנו [ולא זכינו להבין שיאמר לו הרמב"ם מותר לך אבל תענש מפני שאין רצון רחמנא בעשיותך] נדע שהעונש מוטל על מי שיש עליו העבירה והוא הנהגת דין במי שיש עליו הענין שצוותה ממנו התורה וכל מה שנעדר בספק הוא הידיעה שממילא אין כאן קיום הדינים אבל היודע יוכל להענישו.

ואל יקשה לך דאכתי נוכל לקבוע שם אחד צמאיאות סוטה שזה להחשיבו לגורם האיסור, הא לאו מידי ששם סוטה הוא שם מושאל בלבד לצמאיאות הזנות תחתיו בלשון וההסתפקות בזה היא צמאיאות הסתפקות צמעינים כולם והם ס"ס, וכל מה שהרבינו לדון בו הוא בהסתפקות בהיות זה אזהרת סוטה שהוא גוף לענמו והסתפקות זו נמנעת בדברינו אלה. ואף בדיני ממון כ"ה, וכגון ענין הס"ס בכתובה אשר האריכו בו המוס' והראשונים לקמן ואשר לכאורה הוא שם אחד להסתפק אם יש לה עליו שעבוד כתובה או לא, אבל צמאיאות צמאיאות לדון עליה, וכל דיני ממון הם דינים הנחלים בציבוריהם, והספק שבהם פועל דיני ממון מושלמים משלו, וסיבות הקנינים וההפקעה מהם הם הם הנידונים בלבד חולתם אין דבר, והדבר מוכרח ומבואר במקומו אין להאריך כאן בכ"ז. ודברים אלו חובקים זרועות עולם בדיני הספיקות, אם לעיני ההכרעות בהנהגת הספיקות אשר ענינם הוא תורת המסתפק כמושג"ת לעיל זה כמה ואם לעיני ציטוט ברוב ספק טומאה ודיני ספק ממון וראה עוד נס"י נ"ב, צור תעודה.

ג

בס"ס שאינו שקול

ובעיקר הכרעת ס"ס

הבה בכל ס"ס הלא נוכל לדון שיש כאן ספק שמא יש כאן דין גמור דסד"א לחומרא, וספק דין סד"א לחומרא אף הוא לכאורה לחומרא וכמבואר ממה שכללו רבותינו דספק אחד בגוף ספק אחד במערכות אינו ס"ס מין שעל הספק בגוף מל מורם סד"א לחומרא, והא דל"א המי בכל ס"ס היינו מפני דכ"ז שאין לנו דינים כל ספק לחוד אין כאן מחלט ענין סד"א לחומרא, שאין בעולם מצב אחימי דספק וכל ענינו לא נאמר אלא למסתפק, ומסתפק דידן ענין ספיקו הוא ס"ס שאין בו מורם סד"א

²⁵⁸ שלכן אסור לאדם לאנוס חבירו באנוס פקד"נ לעבור על איסור ואף מחויב להצילו על אף שהאנוס אינו מצווה ומצוה קעביד בעשייתו זו, דמ"מ כלפי המכשיל אין כאן היתר אנוס ואין הוא תלוי באזהרת הנכשל, והרבה יש להאריך בזה ובנ"ד אלא שאכ"מ.

²⁵⁹ ואין כוונתי לדין דחטאת בעי ידיעה, דאף בל"ז הרי אין מציאות לחייבו באיזה הנהגת דין בלא שיוודע לו, ואף אם היה מתחייב בלא ידיעה הרי היה ענין הדין בזה שבהוודע לו ידון כנתחייב למפרע לכל פרטיו, והיינו דהיום שידועים לו המעשים וגורמי החיובים והנהגותיהם הרי הוא מתחייב כפי הראוי בהנהגת הענין או חבירו מתחייב להנהיגו בידיעת היודע, אבל לאינו יודע ל"ש שום הנהגת דין.

²⁶⁰ ואינו דומה כלל למי שאכל דבר שהיה היתר בשעתו שגם היום אין עליו אכילת חלב למפרע, משא"כ בכה"ג, ופשוט.